

SOCIAL RENOVATION DEPARTMENT AND NATIONAL PROPAGANDA DEPARTMENT THROUGH THE EYES OF THE CARICATURIST RAYKO ALEKSIEV (1934-1943)

Mila Krasteva

Scientific archive of the Bulgarian Academy of Sciences,
Sofia, Bulgaria

Abstract: *After the coup on the 19th of May 1934, the time of episodic propaganda actions gives way to the decade in which propaganda becomes a key element of the Bulgarian political elite's activity.*

During the 1930s and 1940s the Social Renovation Department and the National Propaganda Department are the institutions that to the greatest extent form the political attitudes of the Bulgarian society. During this period, Shturets (Cricket) Newspaper becomes part of the everyday life of every Bulgarian and turns to be an opportunity for giving it a comic meaning. Until the beginning of the Second World War, the caricatures of Rayko Aleksiev objectively reflect the national and foreign political events, but after 1939 they are used for achieving suggestions in favour of the Bulgarian rulers.

Keywords: Cartoon; Newspaper „Cricket“; Propaganda; Social Renovation Department; National Propaganda Department

ДИРЕКЦИЯТА ЗА ОБЩЕСТВЕНА ОБНОВА И ДИРЕКЦИЯТА НА НАЦИОНАЛНАТА ПРОПАГАНДА ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА КАРИКАТУРИСТА РАЙКО АЛЕКСИЕВ (1934-1943 Г.)

Мила Кръстева

Научен архив на Българската академия на науките
София, България

Резюме: *След преврата на 19 май 1934 г. времето на епизодичните пропагандни акции отстъпва на десетилетието, в което пропагандата се превръща в основен елемент от дейността на политическия елит в България. Дирекцията за обществена обнова и Дирекцията*

на националната пропаганда са институциите, които през 30-те и 40-те години на ХХ век в най-голяма степен формират политическите нагласи на българското общество. В този период вестник „Щурец“ става част от ежедневието на българина и се превръща във възможност за комичното му осмисляне. До началото на Втората световна война карикатурите на Райко Алексиев отразяват обективно вътрешно- и външнополитическите събития, но след 1939 г. те се използват за постигане на внушения в полза на българските управляващи

Ключови думи: карикатура, вестник „Щурец“, пропаганда, Дирекцията за обществена обнова, Дирекцията на националната пропаганда.

Именитият американски социолог Хърбърт Блумър (1900 – 1987 г.), акцентира върху разбирането за пропагандата като целенасочена кампания, провеждана с цел да застави обществото да приеме дадена гледна точка, настроение или ценност. Описаното от Блумър функционално поле на пропагандата се съотнася изцяло с представите и целите, които следват българските пропагандисти (Blumer, 2000).

В България „свободата на словото“ е пазена строго още от прогресивните интелектуалци през ХІХ век. Първи податки затова можем да намерим през Възраждането, когато българският периодичен печат защитава идеята за национално освобождение. Свободата на печатните издания се защитава по-късно и от Търновската конституция, приета на 14 април 1879 г.

Въпросът със свободата на словото се урежда от Търновската конституция в Глава ХІІ, озаглавена „За гражданите на българското княжество“, дял VIII, чл. 79. Според него: „Печатът е свободенъ. Никаква цензура не се допуска, също и никакъв залог не се иска отъ писателъте, издателъте и печатарете. Когато писателът е познатъ и живее въ Княжеството, издателът, печатарът и раздавачът нема да се преследватъ“. Допълнение към основните разпоредби за периодичния печат се съдържа в чл. 80, който гласи: „Свещенното Писание,

богослужебните книги и съчинения от догматическо съдържание, определени за употребление в православните църкви, тъй също и учебниците по Закона Божий, назначени за употребление в училищата на православните, подлежат на предварително одобрение от Св. Синод¹. Чл. 81 от Търновската конституция постановява: „Престъпления по делата на печата се съдят, по закона в общите съдебни установления“¹.

Първите опити за осъществяване на пропаганда в България се свързват преди всичко с периодичния печат. Предвид развитието на техниката и технологиите, той е основен фактор за пропагандно въздействие в първите десетилетия на XX век.

В периода 1934 – 1935 г. министър-председател на България е Кимон Георгиев (1882-1969 г.). Той принадлежи към политическия кръг „Звено“ и участва активно в подготовката и извършването на държавния преврат на 19. май 1934 г. Успоредно от 23. май поема поста на министър на правосъдието. По време на своето осеммесечно управление, Кимон Георгиев отменя Търновската конституция и нейните принципи като по този начин осигурява бъдещата монархическа диктатура (Kumanov, 1991).

По примера на европейските държави от този период, дейците на преврата от 19. май 1934 г. създават първата българска пропагандна институция. С указ № 16 от 7. юни 1934 г. се одобрява V-то постановление на Министерския съвет, който с протокол от 6. юни с. г. утвърждава Наредба за учредяване на Дирекция за обществената обнова. В същото време на 7. юни 1934 г. редакцията на вестник „Щурец“ излиза с първата карикатура, посветена на дейността на Дирекцията².

¹ Търновска конституция / [Turnovo Constitution, <https://www.parliament.bg/ns140/bg/turnovo-constitution>, (Last view: 08.04.2019)]

² Щурец, год.II, бр. 78, 7 юни 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 78, 07.06.1934: p. 1]

Контролът върху печата се засилва не само за статии, които разглеждат вътрешната политика на България, а и за такива, които тълкуват външнополитическата обстановка. Същевременно влизат в сила забрани за разпространение на чужди периодични издания. Тези тенденции са засегнати в карикатурите на Райко Алексиев, който не изпитва притеснение да назовава и окарикатурява недостатъците на Дирекцията за обществена обнова³. Райко Алексиев не пропуска възможността да осмее пропагандната институция по случай Деня на народните будители. На първа страница в изданието е публикувано стихотворение, в което с помощта на цитати от популярни творби на изявени български писатели се представя цензурата в периодичния печат⁴. Свободата на словото в българските периодични издания е обект на присмех в творчеството на Райко Алексиев. В бр. 292 на вестник „Щурец“ е публикувана карикатура посветена на новия Закон за печата.

В нея е изобразен Йоханес Гутенберг (1400 – 1468 г.) пред печатната преса, който се обръща към своя чирак с думите: „При много голям натиск, добър печат не излиза!“⁵. Темата е продължена и в следващия брой като директно е окарикатурен Законът за печата⁶.

След като в описаните два броя от разглежданото издание, читателите са въведени в проблемите, засягащи засилената цензура, е изразена надежда, че общественото мнение ще повлияе на изпълнението на нормативния акт⁷. В сравнение с останалите авторитарни режими в Европа българската пропаганда проявява

³ Щурец, год.II, бр. 81, 30 юни 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 81, 30.06.1934: p. 1]

⁴ Щурец, год.II, бр. 99, 3 ноември 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 99, 07.06.1934: p. 1]

⁵ Щурец, год. VI, бр. 292, 15 юли 1938, с. 1. / [Shturets, year VI, issue 292, 15.07.1938: p. 1]

⁶ Щурец, год. VI, бр. 293, 22 юли 1938, с. 1. / [Shturets, year VI, issue 293, 26.07.1938: p. 1]

⁷ Щурец, год. VI, бр. 294, 29 юли 1938, с. 1. / [Shturets, year VI, issue 294, 29.07.1938: p. 1]

значителна въздържаност в периода 1935 - 1940 г. Тя става особено активна в края на мирновременния период и в първата фаза на Втората световна война. Тогава на дневен ред са мероприятия, ориентирани към българското село, социалните придобивки и работниците (Vachkov et al., 2012).

Петнадесет дни след като встъпва в длъжност министър-председателят Георги Кьосеиванов оповестява с декларация, че България ще пази неутралитет във Втората световна война. В тази връзка карикатуристът Райко Алексиев представя метафорично българите, които вярват, че страната ще запази пълен неутралитет в глобалния военен конфликт като овце и свине, неспособни да анализират политическата обстановка, тъй като са съсредоточени единствено в делничните си проблеми⁸. Темата е продължена, тъй като според редакцията на вестник „Щурец“ българският неутралитет е проява на политическо късогледство.

В карикатура от месец октомври министър-председателят е изобразен като овчар, а българският народ като покорно стадо⁹. Особен интерес представлява карикатурата от заглавната страница на бр. 358 на разглежданото периодично издание. В нея са изобразени политиките както на държавите на Балканския полуостров, така и на основните европейски сили. Прави впечатление, че всички управляващи в Европа са заети да утвърждават позициите на своите държави и да подобряват икономическото им състояние. Контрапункт е българското поведение, илюстрирано като мечка, успокоена от обявения неутралитет. Българските политици вярват, че ще запазят мира и не е необходимо да заемат страна в конфликта¹⁰. В навечерието на новата

⁸ Щурец, год. VII, бр. 353, 15 септември 1939, с. 1. / [Shturets, year VII, issue 353, 15.09.1939: p. 1]

⁹ Щурец, год. VII, бр. 357, 13 октомври 1939, с. 1. / [Shturets, year VII, issue 357, 13.10.1939: p. 1]

¹⁰ Щурец, год. VIII, бр. 358, 20 октомври, 1939, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 358, 20.10.1939: p. 1]

1940 година, редакцията на вестник „Щурец“ отправя хумористичен призив към българските политици да запазят неутралитета и през следващата година¹¹. В силно променливата обстановка в изпълнителната власт, Райко Алексиев изобличава кандидат-управляващите, посочва, че те нямат ясна стратегия за бъдещето на България, а се стремят към лично облагодетелстване¹².

На 15. февруари 1940 г. цар Борис III освобождава правителството с Указ № 9, като назначава Министерски съвет от десет души с премиер и министър на народното просвещение проф. Богдан Филов. В отговор на това назначение Райко Алексиев представя новия министър-председател като успешен учен, който е загледан в миналото и не е способен да вземе адекватни политически решения¹³.

В периода 1932 – 1944 г. вестник „Щурец“ излиза от печат редовно и във всеки брой на заглавната страница представя по хумористичен начин наболелите национални въпроси. Именно затова спечелва симпатиите на голяма част от българите и се отпечатва във впечатляващи за времето си тиражи – 70 000 екземпляра от всеки брой. Единствените ограничения, които не погазва редакцията на изданието са да не изобразява и осмива цар Борис III и семейството му. Любопитно е, че без да има официална забрана този подход се прилага и спрямо личността на Адолф Хитлер. Третият райх се изобразява стилизирано с помощта на свастика. Тази художествена техника се използва преди избухването на войната, във времето на българския неутралитет и при включването в световния конфликт. Преди да бъде обнародван Законът за печата през 1938 г., Райко Алексиев си позволява да включва фотографии на монарха като елемент от своите

¹¹ Щурец, год. VIII, бр. 368, 29 декември, 1939, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 368, 29.12.1939: p. 1]

¹² Щурец, год. VIII, бр. 360, 3 ноември, 1939, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 360, 03.11.1939: p. 1]

¹³ Щурец, год. VIII, бр. 376, 23 ноември 1940, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 376, 23.11.1940: p. 1]

карикатури. Хитлер е изобразен на страниците на вестник „Щурец“ два пъти в периода 1934 – 1935 г., съответно в бр. 62¹⁴ и бр. 119¹⁵, когато липсва рестриктивен нормативен акт.

От началото на 1941 г. редакцията на вестник „Щурец“ съблюдава външнополитическите интереси на българското правителство. Въпреки това си позволява да включи в своя карикатура проблемите, които предизвиква противниковата пропаганда в България. Това свидетелства, че българските управляващи не са в състояние да се справят с този аспект на политиката¹⁶.

В описаната променлива вътрешно- и външнополитическа обстановка се създава Дирекцията на националната пропаганда. Тя съществува от 5 април 1941 до 28 юли 1944 г. Като частно начинание в областта на пропагандата е основана Фондация „Българско дело“. Дирекцията планира, организира и контролира пропагандните събития, докато Фондацията осъществява пряката пропагандна дейност, преди всичко в областта на печата, книгоиздаването и киното (Piskova, n.d.).

Задачите на националната пропаганда са:

1. „да направлява общественото мнение и да допринесе за опазване, закаляване и засилване на националния и борческия дух на българския народ, като го подготвя за посрещане на всички събития от значение за държавата“;

2. „да усвещава населението върху всички намерения, почини и дела на властта, за да може то да проникне в техния смисъл и значение, да ги възприеме с готовност, вътрешно убеждение и разбиране и да сътрудничи на управлението“;

¹⁴ Щурец, год. II, бр. 62, 24 февруари 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 62, 24.02.1934: p. 1]

¹⁵ Щурец, год. III, бр. 119, 23 март 1935, с. 1. / [Shturets, year III, issue 119, 23.03.1935: p. 1]

¹⁶ Щурец, год. III, бр. 119, 23 март 1935, с. 1. / [Shturets, year III, issue 119, 23.03.1935: p. 1]

3. „да използва всеки успех и постижение на властта за създаване сред народа доверие и привързаност към държавата и нейните учреждения“;

4. „да пръска национална просвета“;

5. „да насажда гражданско възпитание и да изразява идейните и програмни начала на управлението“;

6. „да опазва народа от духовно увреждане“;

7. „да води организирана и резултатна борба с чуждата пропаганда“;

8. „да запознава българското общество и външния свят с националните позиции на българските управляващи, със стопанските възможности на страната, с културните ценности и постижения на нацията“.

Общите пропагандни усилия са ориентирани към осъществяване на няколко глобални цели:

- o широка разгласа за дейността на правителството;
- o изграждане на позитивен образ на режима;
- o формиране на единно обществено мнение;
- o създаване на единодействие между режим и управляващи;
- o утвърждаване на националното единство;
- o противодействие на чуждите пропаганди и на вътрешни акции против управлението (Chinkov et al., 2001).

До март месец 1941 г. карикатурите и хумористичните статии във вестник „Щурец“ представят балансирано силите във войната. След като България заема решително страната на Тристранния пакт, редакцията на вестника започва да следва официалната политика на България и окарикатурява само противниците във войната. Това свидетелства за силата на цензурата и влиянието на пропагандните институции в този период.

Представянето на съюзниците в привилегирана позиция, не се отразява на обективното представяне на икономическите и

обществените проблеми в България. Нужно е да се отбележи, че изданието не отбягва всички политически теми и си позволява да критикува правителството заради завишените цени¹⁷. Преди включването на България в активните бойни действия на Втората световна война редакцията на комичния вестник представя материали от европейски периодични издания, които отговарят на настроенията в българското общество, вкусът и хуморът му. След март 1941 г. се допуска препечатването на карикатури на съюзниците – Италия, Германия и Турция, които изобличават противниците във военния конфликт.

Карикатурите от вестник „Щурец“, които съпровождат развитието на Втората световна война се използват за постигане на внушения в полза на българските управляващи. Използва се авторитетът на изданието сред българското общество, за да бъдат обслужени вътрешнополитически цели. През 30-те години периодичното издание става част от ежедневието на българина и се превръща във възможност за комичното му осмисляне. Този удобен факт е използван по време на българското участие във Втората световна война. Радиопропагандата на Лондон е засегната от Райко Алексиев след повече от година мълчание по темата. Сътрудниците на радиото са определени като национални предатели. Карикатурата от бр. 540 на изданието внушава, че българинът е разсъдлив и не се нуждае от чужди внушения¹⁸. Темата е продължена и няколко месеца по-късно, за да се покаже, че чуждото радио дезинформира и новините му не трябва да се взимат предвид от българските слушатели¹⁹.

Подобни внушения инспирирани от Дирекцията на националната пропаганда се постигат в карикатура на вестник

¹⁷ Щурец, год. IX, бр. 467, 21 ноември 1941, с. 1. / [Shturets, year IX, issue 467, 21.11.1941: p. 1]

¹⁸ Щурец, год. XI, бр. 540, 16 април 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 540, 16.04.1943: p. 1]

¹⁹ Щурец, год. XI, бр. 551, 2 юли 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 551, 02.07.1943: p. 1]

„Щурец“ само месец по-късно²⁰. Интензитетът, с който се отпечатват карикатури, свързани с Радио Лондон показват, че то засилва своите позиции в България и е необходимо да се положат сериозни усилия за ограничаване на влиянието му сред българското общество. Вредното влияние на чуждата радиопропаганда е засегнато в брой 562²¹ и 563²² на разглежданото периодично издание. Въпреки това може да се обобщи, че края на 1943 г. е повлиян от британската пропаганда²³. Този факт свидетелства за задълбочаващия се проблем с чуждата пропаганда и невъзможността на Дирекцията на националната пропаганда да реагира адекватно, за кризата в държавата и недоверието в българските институции.

През 1944 г. вестник „Щурец“ не излиза редовно, а през месец юни окончателно прекратява дейността си. В последните месеци от съществуването си засяга основно темата за бомбандировките над София. Макар Дирекцията на националната пропаганда да съблюдава строго материалите, отпечатвани в българската преса, Райко Алексиев намира начин да изрази свободно мнението си по актуални теми пред обществото. Пропагандата се превръща в постоянен елемент от държавната политика.

Възходът ѝ продължава до есента на 1943 г., когато постепенно пропагандното въздействие, обхванало училища, войска, трудово население, културния и стопанския живот, започва да отслабва. Пропагандата затихва след бомбардировките през пролетта на 1944 г., тъй като повечето периодични издания прекратяват съществуването си.

²⁰ Щурец, год. XI, бр. 556, 6 август 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 556, 06.08.1943: p. 1]

²¹ Щурец, год. XI, 1 октомври 1943, бр. 562, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 562, 01.10.1943: p. 1]

²² Щурец, год. XI, 10 октомври 1943, бр. 563, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 563, 10.10.1943: p. 1]

²³ Щурец, год. XI, 17 декември 1943, бр. 573, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 573, 17.12.1943: p. 1]

В научния труд са разгледани следните броеве на вестник „Щурец“ / [In the scientific research, the following issues of the newspaper “Shturets” are considered:]

- Щурец, год. II, бр. 62, 24 февруари 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 62, 24.02.1934: p. 1]
- Щурец, год. II, бр. 78, 7 юни 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 78, 07.06.1934: p. 1]
- Щурец, год. II, бр. 81, 30 юни 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 81, 30.06.1934: p. 1]
- Щурец, год. II, бр. 99, 3 ноември 1934, с. 1. / [Shturets, year II, issue 99, 03.11.1934: p. 1]
- Щурец, год. III, бр. 119, 23 март 1935, с. 1. / [Shturets, year III, issue 119, 23.03.1935: p. 1]
- Щурец, год. VI, бр. 292, 15 юли 1938, с. 1. / [Shturets, year VI, issue 292, 15.07.1938: p. 1]
- Щурец, год. VI, бр. 293, 22 юли 1938, с. 1. / [Shturets, year VI, issue 293, 22.07.1938: p. 1]
- Щурец, год. VI, бр. 294, 29 юли 1938, с. 1. / [Shturets, year VI, issue 294, 29.07.1938: p. 1]
- Щурец, год. VII, бр. 353, 15 септември 1939, с. 1. / [Shturets, year VII, issue 353, 15.09.1939: p. 1]
- Щурец, год. VII, бр. 357, 13 октомври 1939, с. 1. / [Shturets, year VII, issue 357, 13.10.1939: p. 1]
- Щурец, год. VIII, бр. 358, 20 октомври, 1939, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 358, 20.10.1939: p. 1]
- Щурец, год. VIII, бр. 368, 29 декември, 1939, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 368, 29.12.1939: p. 1]
- Щурец, год. VIII, бр. 360, 3 ноември, 1939, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 360, 03.11.1939: p. 1]
- Щурец, год. VIII, бр. 376, 23 ноември 1940, с. 1. / [Shturets, year VIII, issue 376, 23.11.1940: p. 1]

- Щурец, год. IX, бр. 467, 21 ноември 1941, с. 1. / [Shturets, year IX, issue 467, 21.11.1941: p. 1]
- Щурец, год. XI, бр. 540, 16 април 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 540, 16.04.1943: p. 1]
- Щурец, год. XI, бр. 551, 2 юли 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 551, 02.07.1943: p. 1]
- Щурец, год. XI, бр. 556, 6 август 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 556, 06.08.1943: p. 1]
- Щурец, год. XI, бр. 562, 1 октомври 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 562, 01.10.1943: p. 1]
- Щурец, год. XI, бр. 563, 10 октомври 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 563, 10.10.1943: p. 1]
- Щурец, год. XI, бр. 573, 17 декември 1943, с. 1. / [Shturets, year XI, issue 576, 17.12.1943: p. 1]

Литература / References

- Blumer, Herbert, (2000).** A Public Philosophy for Mass Society. Chicago, University of Illinois Press, 2000, pp. 49-50.
- Chinkov, Panayot; et al. (2001).** You will now hear our commentator. Publisher: Sineva, Sofia, Bulgaria, 2001, 591 p. // [Чинков, Панайот и др. Сега ще чуете нашия коментатор. София, Синева, 2001, 591 с.]
- Kumanov, Milen, (1991).** Political Parties, Organizations and Movements in Bulgaria and Their Leaders (1879 - 1949). Publisher: Prosveta, Sofia, Bulgaria, 1991, pp. 192-199. // [Куманов, Милен. Политически партии, организации и движения в България и техните лидери (1879 – 1949 г.). София, Просвета, 1991, с. 192 – 199.]

- Piskova, Mariana, (n. d.).** Bulgarian Ideology Foundation (1941-1948) - ideas and prerequisites for creating a state photo and cinema archive. History, education, continuity and change. Collection in honor of Prof. Yordan Shopov, 101-110. [\https://www.researchgate.net/publication/316255997_Fondacia_Blgarsko_delo_1941-1948_idei_i_predpostavki_za_szdavane_na_drzaven_foto-i_kinoarhiv , (Last view: 08.04.2019)] // [Пискова, Марияна. Фондация „Българско дело“ (1941-1948 г.) – идеи и предпоставки за създаване на държавен фото- и киноархив. История, образование, континуитет и промяна. Сборник в чест на проф. Йордан Шопов, с. 101-110.]
- Vachkov, Daniel; et al. (2012).** History of Bulgaria. V. 9, Publisher: Tangra Tannakra, Sofia, Bulgaria, 2012, 839 p. // [Вачков, Даниел и др. История на България. Т. 9, София, Тангра Таннакра, 2012, 839 с.]

**КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО:
ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ**

**CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE:
PRESERVATION, PRESENTATION, DIGITALIZATION**

Научна поредица: брой 1(6), година V (2019)
Science series: volume 1(6), year V (2019)

ISSN: 2367-8038

Редактори
Петко Ст. Петков
Галина Богданова

Editors
Petko St. Petkov
Galina Bogdanova

**Институт по математика и
информатика**
БАН, България

**Institute of Mathematics and
Informatics**
BAS, Bulgaria

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездното ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или с цел обучение, при писмено указание за липса на търговски намерения и пълно цитиране на текста от тази страница.

За копиране под друга форма, препубликуване или публикуване на сървъри се изисква писмено разрешение и/или заплащане.

This work is subject to copyright. Open and free use of digital/ hard copies of publications is granted only for personal or educational use, while there are written statement for not-commercial intention and full citation of the text of the current page.

For any other reproducing types, re-publishing, photocopying, recording, or any other storage retrieval system/server is required written permission and/or fee.

© Авторски колектив, 2019

© Authors` Group, 2019

Технически редактори:
Николай Ноев, гл. ас. д-р
Калина Сотирова-Вълкова, ас. д-р

Technical editors:
Nikolay Noev, Assist. Prof. PhD
Kalina Sotirova-Valkova, Assist. Prof. PhD